T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Türk Dünyası
Araştırmaları Enstitüsü Müdürлüğü

Қордабай Бақыт Құрақбайқызының «8D02303 – Лингвистика» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған «Ұлттық ассоциативті сөздік құрастырудың лингвистикалық қағидалары» атты диссертациясына шетелдік ғылыми жетекшінің

ПІКІРІ

Докторант Қордабай Бақыт Құрақбайқызының «Ұлттық ассоциативтік сөздік құрастырудың лингвистикалық қағидалары» атты диссертациялық зерттеуі қазіргі лингвистиканың интердисциплинарлық даму үрдістерімен тығыз байланысты және тілдік сананы ассоциативтік деректер арқылы сипаттауға бағытталған заманауи ғылыми ізденіс болып табылады. Жұмыста ассоциативтік лингвистика, психолингвистика және лингвомәдениеттанудың теориялық тұғырлары өзара сабақтастықта қарастырылып, ұлттық ассоциативтік сөздіктің жаңа үлгісін жасау мақсаты қойылған.

Зерттеудің ерекшелігі – ассоциативтік сөздікті тек тілдік деректер жиынтығы ретінде емес, ұлттық құндылықтарды, әлеуметтік тәжірибені және көптілді тілдік сананы бейнелейтін кешенді модель ретінде ұсынуында. Бұл тәсіл халықаралық лингвистикада кең таралған дәстүрлі ассоциативтік зерттеулерді жаңа деңгейге көтереді және салыстырмалы-типологиялық тұрғыдан маңызды нәтижелер береді.

Диссертациялық жұмыс мазмұндық жағынан жүйелі құрылған. Үш тараудың әрқайсысы белгілі бір ғылыми міндетті шешуге бағытталған және жалпы зерттеу концепциясына логикалық түрде біріктірілген. Автор теориялық пайымдаудан нақты эмпирикалық талдауға кезең-кезеңімен көшіп, зерттеу мақсатына дәйекті түрде жетеді.

Алғашқы тарауда ассоциация ұғымының гуманитарлық ғылымдардағы орны мен дамуы кеңінен талданады. Автор ассоциация феноменін философиялық, психологиялық және лингвистикалық қырлардан қарастырып, ассоциативтік өрістің психолингвистикалық талдау нысаны ретіндегі маңызын негіздейді. Құндылықтар категориясының лингвокогнитивтік және лингвомәдени сипаттамасы беріліп, олардың тілдік санадағы орны ғылыми тұрғыдан дәлелденеді.

Екінші тарау ассоциативтік сөздіктердің әлемдік және ұлттық лингвистикадағы даму тәжірибесіне арналған. Автор әртүрлі ғылыми дәстүрлерді салыстыра отырып, ассоциативтік сөздіктердің теориялық және қолданбалы әлеуетін көрсетеді. Бұл тарауда ассоциативтік сөздіктің тілдік зерттеулердегі әмбебап құрал ретіндегі мүмкіндіктері айқындалып, зерттеудің халықаралық ғылыми контексте өзектілігі көрсетілген.

Үшінші тарау зерттеудің негізгі ғылыми нәтижелерін қамтиды. Мұнда ассоциативтік деректерді өңдеу мен талдаудың тиімді әдістері қолданылып, ассоциативті өрістердің құрылымы мен аксиологиялық доминанттары анықталған. Автор ассоциациялардың ұлттық ерекшеліктерін лексика-семантикалық тұрғыдан сипаттап, қазақ тілдік санасының өзіндік белгілерін дәйекті түрде көрсетеді.

Ассоциативтік реакциялардың полилингвалды және транслингвалды сипатына ерекше назар аударылған. Қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі реакциялардың қатар қолданылуы қазіргі көптілді тілдік сананың табиғи көрінісі ретінде түсіндіріліп, бұл құбылыстың когнитивтік негізі ғылыми тұрғыдан негізделген.

Зерттеудің маңызды жетістіктерінің бірі – ұлттық ассоциативтік сөздікті құрудың қағидалары мен құрылымының авторлық моделін ұсынуы. Әсіресе ассоциативтік реакциялардың жас ерекшелігі, жыныс, территория және кәсіби факторлар бойынша әлеуметтік дифференциациясын ескеруі жұмыстың әдіснамалық құндылығын арттырады. Мұндай тәсіл ассоциативтік лексикографияны жаңа сапалық деңгейге шығарады.

Диссертациялық жұмыстың ғылыми жаңалығы ассоциативтік деректерді ұлттық құндылықтар мен әлеуметтік параметрлер контексінде кешенді талдаумен, сондай-ақ әлеуметтік-аксиологиялық бағыттағы ұлттық ассоциативтік сөздіктің жаңа моделін ұсынумен анықталады. Жұмыстың теориялық маңызы тілдік сана мен ассоциативтік лингвистика теорияларын дамытуға қосқан үлесімен сипатталса, практикалық маңызы білім беру, лексикография және мәдениетаралық коммуникация салаларында қолдану мүмкіндіктерімен айқындалады.

Жалпы алғанда, диссертациялық зерттеу халықаралық академиялық стандарттарға толық сәйкес келеді, ғылыми тұрғыдан негізделген және нәтижелері сенімді. Автордың дербес ғылыми ойлауы, заманауи әдістерді меңгеруі және күрделі тілдік құбылыстарды кешенді талдай алу қабілеті жоғары деңгейде екенін атап өтуге болады.

Осыған байланысты, ұсынылған диссертациялық жұмысты жоғары бағалай отырып, авторды философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.

Шетелдік ғылыми жетекші
PhD докторы

Зеки Каймаз